

NÄKTERGAL. FOTO: PETER SCHMIDT

Inventering av punktrutter

med inriktning mot ugglor och nattsångare inom Uppsala Län 2009

Introduktion

För andra året i rad genomförde UOF en punktruttsinventering i landskapet med inriktning mot nattfåglar. Vi fortsatte med förra årets upplägg och de flesta av premiärårets inventerare ställde upp igen, en eloge till dem! Bakgrunden till punktrutterna går att läsa om mer utförligt i förra årets nr 1 av FiU (Schmidt 2009), men för nytillkomna läsare så går inventeringen i korthet ut på att under tre tillfällen mellan vårvinter och försommar åka en förutbestämd rutt på 4-5 mil och längs med denna avlyssna 20 punkter med fokus på ugglor och andra nattaktiva fåglar (se Tabell 1), arter som till stora delar förbises under de s.k. standardrutterna som genomförs under morgontimmarna vid ett tillfälle under skiftet maj-juni i hela landet varje år. Mer om denna inventering från Bill Douhan på annan plats i detta nummer.

Vädret under den första inventeringsperioden i mars var ganska opålitligt och det var inte helt lätt att hitta en bra dag som passade. Period 2 var mer normal, snömängden var dessutom inte heller i år något större problem, medan period 3 återigen blev en planeringsmässig utmaning i och med att första halvan av juni var extremt regnig. I år hittades bemanning till 14 av de 15 inventeringsområdena, Hällnäs fick stå över i år, och i slutändan innebar det att 40 av de totalt 3x15 tillfällena blev inventerade (Tabell 2). Klart godkänt, men målet är förstås att i framtiden klara av alla rutterna.

Möjligheterna att kunna påvisa trender i inventeringsmaterialet blir förstås bättre ju anständigare antal observationer man samlar på sig och ju längre tidsserier dessa baserar sig på. Vad gäller det sistnämnda får vi av naturliga skäl ha lite tålamod, men förra årets omgång visade glädjande nog att det går att samla ihop fina siffror på många arter både bland ugglor, andra icke-tättingar och tropikflyttande nattsångare. Denna uppfattning styrktes under 2009 då det noterades 616 revir av 29 olika arter, ett resultat som till slut hamnade mycket nära 2008 då 613 revir rapporterades. I år skulle visserligen även buskskvätta, rörsångare och sävsångare antecknas på alla rutten, vilket förstås spädde på antalet något, men å andra sidan så inventerades något fler, 42 av 45, tillfällen föregående år. Tittar man på resultaten från de enskilda perioderna så kan man generellt säga att ugglesäsongen var sämre medan nattsångarperioden sedan blev klart bättre jämfört med 2008. 16 av de registrerade arterna noterades i tvåsiffriga antal och talrikast var även i år morkulla följd av kattuggla med vardera 96 respektive 85 revir (Tabell 2). Ny art för inventeringen blev i år berguv medan varken storspov eller dvärgbeckasin kom med i något av protokollen denna gång.

Artgenomgång med kommentarer

I brist på tillräckligt stort underlag för att kunna redovisa trender så är det efter bara två år ännu så länge ingen större mening med att redogöra för detaljer kring inventerings-

resultaten. Liksom förra året kommer därför här en kortare genomgång med kommentarer kring de olika arterna som påträffades. Total-siffrorna för respektive arter redovisas i Tabell 2 och kan där jämföras med motsvarande resultat 2008.

SÅNGSVAN OCH TRANA är två arter som bättre kan inventeras med andra metoder men som ändå kommer med på drygt hälften av punktrutterna i tvåsiffriga antal som följd av att de nattetid är ganska ljudliga och hörs långt, speciellt i början av säsongen när de anländer till sina häckplatser. Samma sak gäller **rördrom** som i år hördes på 11 av de 14 besökta rutterna. Alla dessa tre arter var ungefär lika vanliga 2009 som under premiäråret.

FYND AV STORLOM blir av naturliga skäl helt beroende av vilka lämpliga sjöar som ligger längs rutterna. Hittills är det revir i Hosjön och Södersjön vid Knutby, i Vällan och i Råksjön vid Huddunge som hörts under inventeringarna. Det finns ett par tänkbara sjöar som skulle kunna bidra med ytterligare fynd, men antalet punkter där dessa skulle höras är trots allt ganska få. Storlommen inventerades utförligt 2006-07 (Douhan FiU nr 1, 2008) och bedömdes då ha en fortsatt positiv beståndsutveckling i landskapet.

ENKELBECKASIN OCH MORKULLA (68 respektive 96 revir) är två exempel på fåglar som lämpar sig mycket väl för den inventeringsmetod som tillämpas på punktrutterna, de saknas dessutom nästan helt på standardrutterna och är aktiva under en stor del av våren. Även i år noterades flest morkullor under den sista perioden i juni, vilket förvisso visar att de spelar på ordentligt långt in på försommaren, men man ska väl samtidigt komma ihåg att de är aktiva främst i gryning och skymning eller i starkt månsken och av naturliga skäl noteras på en större andel punkter under period 3 när natten hunnit bli lite ljusare.

STORSPOV saknades alltså helt i år efter att ha noterats på tre platser föregående år. På de uppländska standardrutterna rapporterades

bara 2 exemplar och båda dessa siffror stärker tyvärr bara känslan av att arten för en alltmer tynande tillvaro som häckfågel i Uppland.

KORNKNARR var den enda av icke-ugglorna som hade betydligt färre individer under 2009, bara 29 stycken mot hela 48 spelande 2008. Efter en närmare titt så visar det sig dock att arten i år rapporterades från 12 av de 14 genomförda rutternna och att hela skillnaden i själva verket ligger bland de 7 spelande fåglar som hördes längs Marmarutten, där exceptionellt många noterades förra året (29). Möjligen hade kornknarrarna helt enkelt gjort lokala förflyttningar, markanvändningen kan ju variera en del från år till år, för vid en titt i Artportalen så verkar antalet fåglar i hela området inte ha varierat så här pass mycket mellan de två åren.

VATTENRALL, SMÅFLÄCKIG SUMPHÖNA OCH RÖRHÖNA noterades i år med likvärdiga siffror som 2008, d.v.s. endast en handfull vardera. Vattenrall var talrikast med 10 individer. Ingen av arterna är optimal för denna typ av inventering, den numera ovanliga små-

fläckiga sumphönan möjligen undantagen. Som poängterats tidigare skulle betydligt fler rörhönor hittas vid en mer riktad genomgång av länets alla viltvatten och småpölar.

VAKTELN verkade ha ett bra år 2009 med många spelande tuppår och detta avspeglades i resultaten från punktrutterna. Hela 11 individer noterades på 6 olika rutter, vilket får anses som mycket bra.

ANTALET PAR AV landskapets 6 regelbundet häckande ugglearter varierar kraftigt från år till år beroende på födotillgång, speciellt då numerärerna av smågnagare. 2009 kommer inte att gå till historien som något vidare uggleår och antagligen var antalet påbörjade häckningar lågt. Detta bekräftas både av dåliga ringmärknings-siffror och generellt ganska magert med övriga rapporter om spelande ugglor under våren. **Kattuggla** och **slaguggla** var även i år de klart vanligaste ugglorna på de olika rutternna, men även om kattugglan höll ställningarna något så när med sina 85 revir så var antalet slagugglor, 30 ropande fåglar, halverat jämfört med 2008. **Hornuggla**

En översikt av 15 nattfågelrutter i Uppsala län. På kartan syns även inlagda två rutter i Stockholms län

KARTA: ULRIK LÖTBERG

och speciellt **sparvuggla** är normalt minst lika talrika i landskapet men är svårare att inventera med denna metod. Även siffrorna för dessa arter skvallrade dock om en sämre säsong med rapporter om endast 6 respektive 2 revir. **Berguven**s återhämtning efter katastrofraset under förra seklet har stagnerat något under den senaste 10-årsperioden och arten är fortsatt ovanlig. I år hördes dock en spelande fågel på ruttan kring Hjalsta, och det var kanske inte helt oväntat eftersom arten har en hyfsad population i sydväst ner mot Enköping. Endast 1 **pärluggla** hördes vilket ligger i linje med andra indikationer på ett mycket dåligt år i Uppland för denna gnagar-specialist. Inte heller i år noterades **hökuggla**, **jorduggla** eller **lappuggla**.

ENLIGT STANDARDRUTTERNA var **göken** ungefär lika vanlig som 2008, men inledningen av juni var väldigt blöt och intrycket i fält var att fåglarna tappade lusten och inte riktigt kom igång igen efter detta. Endast 20 spelande gökar mot 32 individer 2008 speglar nog därför en lägre aktivitet snarare än vikande numerär.

I ÅR FICK vi inte tag i någon som kunde inventera ruttan på Hållnashalvön och till största delen därför så rapporterades bara 2 spelande **nattskärror**, detta längs rutterna vid Skogs-Tibble och runt Gisslaren. Inklusivt Hållnäs är arten nu noterad på 4 olika rutter (dessutom på Marma 2008) så uppenbarligen finns det fina biotoper längs flera av de olika sträckningarna.

BLAND DE NATTSJUNGANDE tättingarna är det många som anländer sent på våren och på grund av den blöta inledningen av sommaren blev det ett ganska mediokert nattsångarår. Lite förvånande så var siffrorna under punktrutterna trots detta i paritet med 2008 eller till och med något bättre för i princip alla tättingarterna. **Näktergal** var även i år vanligast med 66 sjungande individer och **gräs-hoppssångare** var med 36 revir klart fler än 2008. **Buskskvätta** (32), **rörsångare** (11) och **sävsångare** (26) rapporterades i år för första gången från alla rutter och kunde alltså påträffas i goda antal med denna inventeringsmetod. Övriga sångare i listan är alla sällsynta i landskapet så därför var det kul att konstatera att både **flodsångare** och **busksångare** noterades även i år. 5 **kärrsångare** hördes för andra året i rad. Härmsångare anses kunna sjunga en del natttid, men lämpar sig nog trots allt bättre för morgonpromenader eftersom arten även i år helt saknades i protokollen.

Glädjande förändringar av förutsättningarna inför 2010

Den fågelövervakning som Svensk Fågeltaxering bedriver från Lunds universitet på uppdrag av Naturvårdsverket innefattar de tidigare nämnda standardrutterna och dessutom de fria punktrutterna som genomförs dagtid på försommaren och vintern. Inför 2010 så står det klart att Naturvårdsverket skjuter till pengar för att genomföra en ny satsning som benämns Svensk Nattfågeltaxering, med syfte att komplettera de övriga inventeringsfor-

Tabell 2. Kartblad och benämning av de 15 rutterna i Uppsala län

11H:SV Enköping-Hummelsta	12H:NO Östervåla-Tierp
11H:SO Hjalsta-Ekolsund	12I:SV Vendel
11H:NV Heby-Fjärdhundra	12I:SO Gisslaren-Pansarudden
11H:NO Skogs-Tibble-Vänge	12I:NV Flororna-Dannemora
11I:NV Funbo-Lagga	12I:NO Östhammar-Harg
11I:NO Knutby-Faringe	13H:SO Marma Skjutfält
12H:SV Huddunge	13I:SV Hållnäs (ej inventerad 2009)
12H:SO Sörsjön-Skuttunge	

Period 1: Mellan 5 mars - 5 april, helst 10-25 mars. Klockslag: 19-23 (vintertid)
 Period 2: Mellan 10 april - 10 maj, helst 10-30 april. Klockslag: 00-04
 Period 3: Mellan 1-30 juni, helst 5-20 juni. Klockslag: 23-03

Tabell 1. Antalet revir på punktrutterna i Uppsala län 2008-2009.

	2008				2009				Totalt antal rutter där arten noterades	
	P1* (13)	P2 (15)	P3 (14)	Total	P1* (13)	P2 (13)	P3 (14)	Total	2008	2009
Sångsvan	10	6	0	15	11	4	3	17	7	9
Vaktel	0	0	6	6	0	0	11	11	4	6
Storlom	0	3	0	3	0	3	2	5	2	2
Rördrom	2	26	12	34	0	23	21	33	10	11
Vattenrall	3	5	2	8	0	7	3	10	5	4
Småfl. sumphöna	0	2	2	4	0	0	3	3	4	3
Kornknarr	0	0	48	48	0	0	29	29	11	12
Rörhöna	0	3	0	3	0	1	0	1	2	1
Trana	10	5	2	15	11	2	2	14	6	7
Dvärgbeckasin	0	1	0	1	0	0	0	0	1	0
Enkelbeckasin	2	46	12	58	6	27	40	68	13	11
Morkulla	15	42	48	97	13	21	71	96	14	14
Storspov	0	1	2	3	0	0	0	0	3	0
Gök	0	0	31	31	0	0	20	20	8	9
Berguv	0	0	0	0	1	0	0	1	0	1
Hökuggla	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sparvuggla	1	3	0	4	2	0	0	2	3	1
Kattuggla	30	54	26	93	29	48	22	85	15	12
Slaguggla	29	36	4	60	7	22	4	30	12	12
Pärluggla	4	3	0	5	1	0	0	1	5	1
Lappuggla	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hornuggla	3	8	2	13	2	4	0	6	7	4
Jorduggla	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nattskärra	0	0	7	7	0	0	2	2	3	2
Trädlärka	0	1	3	4	0	1	2	3	3	3
Näktergal	0	0	64	64	0	0	66	66	13	8
Buskskvätta	Ej inventerad 2008				0	0	32	32	-	11
Gräshoppsångare	0	0	28	28	0	0	36	36	12	11
Flodsångare	0	0	1	1	0	0	1	1	1	1
Vassångare	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Busksångare	0	0	1	1	0	0	1	1	1	1
Kärrsångare	0	0	5	5	0	0	5	5	5	4
Rörsångare	Ej inventerad 2008				0	0	11	11	-	4
Sävsångare	Ej inventerad 2008				0	7	23	26	-	9
Trastsångare	0	0	2	2	0	0	1	1	1	1
Härmsångare	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totalt	109	245	308	613	83	170	411	616	-	-

*P1 = Period 1 osv. Inom parantes anges antalet rutter som genomfördes under aktuell period.

merna. Detta är förstås väldigt kul och ger på sikt en ökad tyngd åt vårt initiativ i Uppland. UOF kan ta på sig en del av äran i detta eftersom man från Svensk Fågeltaxering dels har kunnat använda resultaten från våra två första år av punktrutter som underlag för förslaget och dels använt vårt upplägg som grund för utformning av inventeringsmetoden. Den enda nämnvärda praktiska förändringen till årets inventering blir därför att alla arter och individer kommer att rapporteras, i övrigt är det bara smärre justeringar i instruktionerna. En stor fördel med att projektet nu sjösätts på nationell nivå är att vi dels får möjlighet att jämföra våra siffror med övriga landet och dels får en tydligare kvalitetsstämpel på de kommande statistiska utvärderingarna av populationstrenderna.

ÄVEN OM PUNKTRUTTERNA framöver alltså kommer att bli del av en nationell övervakning, så kommer UOF även i fortsättningen att samarbeta med Länsstyrelsen i Uppsala län för att i framtiden kunna använda resultaten från både standardrutter och nattfågelrutternas vid bedömning av de olika miljömål som finns fastlagda för länet.

För att minska arbetsbördan för vissa av oss, men också för att ha ersättare om ordinarie inventerare av olika skäl inte hinner med den rutt han eller hon har tagit på sig, så är vi tacksamma för alla nya förmågor som kan tänka sig att hjälpa till! Enda kraven är att man har tillgång till bil och att man ska kunna känna igen läten av de arter som man förväntas stöta på. Naturligtvis går det att ta med sig sällskap under inventeringen. Hör av dig till mig om det låter intressant!

TACK TILL Karl Göran Andersson, Wilhelm Dietrichson, Joakim Djerf, Bill Douhan, Anders och Mattis Jansson, Tomas Kjellson, Kalle Källebrink, Tommy Lindell, Tommy Löfgren, Ulrik Lötberg, Kenneth Pless, Per-Johan Ulfvendahl, Pekka Westin, Jan Wärnbäck och Benny Åhr för alla värdefulla inventeringsinsatser! Tack även till Elisabet Odhult på Länsstyrelsen i Uppsala län som hjälpt till med planering och administration kring vårt inventeringssamarbete.

Peter Schmidt

Norrlandsgatan 38B, 752 29 Uppsala
Tel: 073-0673145
e-post: peter.kauffeldt.schmidt@gmail.com